

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА В НИЖНЬОСАКСОНСЬКИХ МІСТАХ У КОНФЕСІЙНУ ЕПОХУ

Розвиток німецьких міст в епоху раннього Нового часу – важлива складова перетворень у німецькому суспільстві. Зміни соціальної структури, економічні трансформації, політична боротьба, церковні реформи, становлення нової системи освіти в Німеччині були нерозривно пов'язані з міським життям. Між тим загальні характеристики міського життя порівняно нечасто стають предметом історичного дослідження; в історіографії переважають праці, присвячені розвитку окремих міст Німеччини. Багатий фактичний матеріал, що міститься в цих розвідках, водночас потребує узагальнення, яке дозволяє зробити висновки стосовно головних тенденцій розвитку німецьких міст у загальнонаціональному масштабі. Таку спробу здійснює Х. Шиллінг [7], однак стислий обсяг його праці не дозволяє вважати питання вичерпаним.

На наш погляд, звертаючись до міського життя Німеччини раннього Нового часу, від характеристики розвитку окремих міст доцільно переходити до розгляду міського життя в окремих регіонах, що зумовлено територіальною роздробленістю, відсутністю єдиної централізованої держави. До регіонів, у яких розвиток міст був позначений численними суперечностями, зокрема, належить Нижня Саксонія. Розбіжність оцінок становища нижньосаксонських міст протягом раннього Нового часу актуалізує звернення до ключових характеристик їх розвитку.

Поширення Реформації на території Нижньої Саксонії, подібно до інших територій Священної Римської імперії, відбувалося передусім у містах [5, S. 118]. Бюргерство постало основною силою, яка підтримала євангелічні перетворення всупереч політиці патриціату. Найраніше – з середини 20-х рр. XVI ст. – євангелічний рух розгортається у Брауншвейзі. Це місто на той час було найбільшим у регіоні: у ньому мешкало близько 20 тис. городян [2, S. 22]. Ініціативу Брауншвейга, де в 1528 р. Йоганном Бугенхагеном було розроблено євангелічний церковний статут, того ж року підтримує Гослар, у 1530 р. –

Геттінген, у 1531 р. – Люнебург, у 1536 р. – Ганновер. Євангелічні перетворення в цих нижньосаксонських містах були пов'язані з демократизацією суспільного життя, зі змінами у складі міських рад.

Проте становище міст, які підтримали євангелізм, ускладнювалося позиціями брауншвейзько-вольфенбюттельської правлячої династії. Герцог Генріх Молодший, який постав противником Реформації, намагався викоринити її вплив у регіоні. Його тиск на Брауншвейг і Гослар зумовив звернення магістратів цих міст до євангелічного Шмалькальденського союзу. За допомогою цієї організації у 1542 р., після вигнання Генріха, на території герцогства була запроваджена Реформація. Зокрема, утвердження євангелізму відбулося у Хільдесхеймі – місті, яке було єпископською резиденцією. Вирішальну роль у цьому успіху лютеранства також відіграло бюргерство: Реформація в Хільдесхеймі, запроваджена за підтримки новообраної міської Ради, визначається дослідниками як «общинна Реформація» [4, S. 67].

Проте після поразки євангелічного угруповання у Шмалькальденській війні 1546–1547 рр. Генріх Молодший зумів відновити свою владу над Брауншвейзько-Вольфенбюттельським герцогством. Хільдесхейм на цей час за Аугсбурзьким інтеримом 1548 р. був визнаний містом, у якому могли відправлятися як євангелічне, так і католицьке богослужіння [5, S. 151]. Щодо боротьби герцогської влади проти євангелічних сил у Брауншвейзі, що активно розгорнулася на рубежі 40-х – 50-х рр. XVI ст., вона була остаточно припинена лише з укладанням Аугсбурзького миру.

Після смерті Генріха Молодшого в 1568 р. його наступником стає герцог Юліус, який надає підтримку лютеранству. Після візитації територій наступного року було укладено євангелічний статут Брауншвейзько-Вольфенбюттельського герцогства [3]. Проте офіційне визнання герцогом лютеранства певною мірою ускладнило політичне становище Брауншвейга: адже тепер боротьба міста за автономію в умовах релігійної гомогенності громад і території стала фактично безнадійною справою [1, с. 283].

Прийняття Брауншвейзько-Вольфенбюттельського церковного статуту 1569 р., на нашу думку, виразно позначає початок нового етапу конфесіоналізації в нижньосаксонському регіоні – утвердження лютеранської ортодоксії. У новому статуті було офіційно регламентовано як діяльність раніше створених інституцій, так і створення нових. Така політика мала безпосередній вплив на розвиток міст. Зокрема, у 1574 р. у Хельмштедті було створено педагогіум для підготовки вчительських кадрів, який за два роки було перетворено на перший у Нижній Саксонії університет [5, S. 140].

Остання третина XVI ст. визначена дослідниками як етап лютеранської конфесіоналізації і для Хільдесхайма. Її здійснення відбувалося в умовах втрати впливу прокатолицького угруповання. Загальний напрям євангелічних перетворень на цей час визначала територіальна адміністрація [6, S. 323–324]. Подібне становище наприкінці XVI ст. закріплюється й в інших містах – як імперських, так і розташованих у володіннях територіальних правителів.

Загалом перебіг суспільно-політичної боротьби в містах Нижньої Саксонії визначався передусім специфікою умов, у яких перебувало міське населення за доби конфесійних перетворень. Якщо у 20-30-х рр. XVI ст. активність бюргерства дозволяє вести мову про здійснення «общинної Реформації», то надалі провідне становище у здійсненні політики конфесіоналізації посідають владні інститути. Тим самим у другій половині XVI ст. було здійснено перехід до системи лютеранської ортодоксії.

Список використаних джерел

1. Прокопьев А.Ю. Германия в эпоху религиозного раскола. 1555–1648 / А.Ю. Прокопьев. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – 483 с.
2. Hamm В. Bürgertum und Glaube. Konturen der städtischen Reformation / В. Hamm. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1996. – 256 S.
3. Kirchenordnung unser, von Gottes genaden Julii, herzogen zu Braunschweig und Lüneburg etc. ... 1569 / E. Sehling [Hg.] // Die evangelischen Kirchenordnungen des 16. Jahrhunderts. – Tübingen : Mohr, 1955. – Bd. 6. Niedersachsen: Die Welfischen Lande. – Halbband 1. – S. 83–277.

4. Klingebiel T. Die Hildesheimer Reformation des Jahres 1542 und die Stadtgeschichte: eine Ortsbestimmung / T. Klingebiel // Hildesheimer Jahrbuch. – 1992. – Bd. 63. – S. 59–84.
5. Krumwiede H.-W. Kirchengeschichte Niedersachsens / H.-W. Krumwiede. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1995. – Bd. 1. – 272 S.
6. Litten M. Bürgerrecht und Bekenntnis. Städtische Optionen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung in Münster, Hildesheim und Hamburg / M. Litten. – Hildesheim : Olms, 2003. – 372 S.
7. Schilling H. Die Stadt in der frühen Neuzeit / H. Schilling. – München : Oldenbourg, 1993. – 148 S.